

Релокація українського бізнесу як інструмент економічної безпеки в умовах військового стану

Relocation of Ukrainian business as a tool of economic security in military state

Наталія Смочко * 1 A

*Corresponding author: доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії та суспільних дисциплін, e-mail: natasmochko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2440-5737

Тетяна Лужанська 2 A

к.географ.наук, доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін, e-mail: tetyana.luchanska70@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0709-8293

Nataliia Smochko * 1 A

*Corresponding author: Dr of Geographical Sciences, Professor, Head of the Department of Geography and Social Sciences, e-mail: natasmochko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2440-5737

Tetyana Luzhanska 2 A

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Geography and Social Sciences, e-mail: tetyana.luchanska70@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0709-8293

^A Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

^A Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

Received: July 14, 2022 | Revised: August 24, 2022 | Accepted: August 31, 2022

DOI: 10.33445/sds.2022.12.4.10

Мета роботи: аналіз стану розвитку релокації бізнесу України в умовах воєнного стану та оцінка процедурних моментів розміщення.

Дизайн/Метод/Підхід дослідження: аналіз, емпіричний метод та прогнозний аналіз.

Теоретична цінність дослідження: у статті розкрито поняття “релокація бізнесу” та проаналізовано нормативно-правову базу становлення.

Практична цінність дослідження: виявлено основні складові успішної релокації бізнесу в Україні.

Тип статті: теоретичний.

Ключові слова: релокація, воєнний стан, інфраструктура, безпечні регіони.

Purpose: analysis of the state of business development relocation in Ukraine under martial law and assessment of the procedural points of placement.

Design/Method/Approach: analysis, empirical method, and predictive analysis.

The theoretical value of the research: the article reveals the concept of “business relocation” and analyzes the regulatory and legal basis of its formation.

The practical value of the study: the main components of successful business relocation in Ukraine have been revealed.

Paper type: theoretical.

Key words: relocation, martial law, infrastructure, safe regions.

1. Вступ

Воєнні дії завжди проявляються численними втратами людських ресурсів, знищенням інфраструктури та руйнування економіки, основу якої становить належне функціонування підприємств малого та середнього бізнесу. Існувало до військових подій в Україні чимало загроз: тривала інфляція, масові еміграції працездатного населення, нестабільність національної валюти, корупція, несприятливий інвестиційний клімат. При цьому, забезпечення соціально-економічної стабілізації України є фундаментальною передумовою не лише гарантування відповідної якості життя населення в умовах війни, але й мінімізації конфліктного середовища в суспільстві, зниження соціальної напруги та зростання рівня задоволеності інтересів громадян.

2. Теоретичні основи дослідження

Після наступу російських військ на території незалежної України 24 лютого 2022 року, окрім подвоєної інтенсивності усіх поточних перешкод, підприємствам довелося боротися за виживання за допомогою релокації бізнесу. Український Уряд спільно з Міністерством економіки України реалізує програму з релокації українських підприємств, які знаходяться у зоні активних бойових дій. В загальному сенсі релокація бізнесу – це його переміщення в інше місце, переїзд усередині країни або ж за кордон. Переміщення підприємств допоможе зберегти виробництво, робочі місця, задовольнити попит армії та цивільного населення на товари й послуги, які критично необхідні для перемоги. Метою програми є збереження

максимальної кількості підприємств, які створюють робочі місця, виробляють критично важливі товари і послуги та формують ВВП країни. Питання релокації бізнесу досліджували такі вчені, як: А. Оленін, Г. Стрикун, Р. Яковенко та інші.

3. Постановка проблеми

Потребує наукового обґрунтування низка питань, які залишаються не врегульованими, що пов'язані із досягненням успішних результатів діяльності переміщених підприємств. Мета статті є аналіз стану процесів релокації бізнесу України в умовах воєнного стану.

4. Результати

Програма релокації допомагає захистити промислові потужності вітчизняних підприємств всіх форм власності. Переміщення бізнесу у безпечні регіони створює нові можливості для розвитку економіки та дозволяє підприємствам працювати в умовах війни. На жаль, частину машинобудівного бізнесу, розташовану в зонах активних бойових дій, назавжди втрачено, заблоковано чи розкрадено російськими військами. Проте решта консолідованого бізнесу може здійснити релокацію, щоб продовжувати працювати задля підтримки економіки України. Програма релокації допомагає захистити промислові потужності вітчизняних підприємств всіх форм власності. Переміщення бізнесу у безпечні регіони створює нові можливості для розвитку економіки та дозволяє підприємствам працювати в умовах війни [6].

Заявку для участі у програмі подають різні підприємства, не лише великі бізнеси, але й малі виробництва, штат яких налічує 10-20 працівників. Міністерство економіки України визначає черговість релокації компаній. Пріоритет мають стратегічні підприємства та компанії, які виробляють товари першої необхідності. Тобто усе для забезпечення цивільного населення, військових, бійців територіальної оборони. Підприємства, які мають змогу самотужки перевезти своє обладнання, отримують допомогу з логістичних питань. Пріоритет у черговості релокації надається підприємствам, які можуть самостійно забезпечити демонтаж та перевезення своїх потужностей до найближчої станції АТ "Укрзалізниця". Можливість для евакуації бізнесу існує лише тоді, коли немає надмірної загрози водіям та залізничникам. У зоні безпосередніх бойових дій та через гуманітарні коридори релокація не проводиться.

Спочатку компанії необхідно заповнити заявку на участь у програмі релокації за певною формою. У ній вказують ЄДРПОУ підприємства, адресу виробництва, визначити потреби до виробничого приміщення (обсяги використання електроенергії, газу, води), кількість працівників та обладнання, спосіб транспортування, орієнтовний термін монтажу обладнання на новому місці тощо. Після заповнення заявок їх відсортовують за пріоритетністю. У першу чергу на релокацію можуть розраховувати виробничі підприємства. Усі заявки розглядаються оперативно. Тривалість розгляду від 1 до 3 днів для підприємств, що мають першочергове значення для оборонного комплексу, життєдіяльності населення та підтримки економіки у воєнний час. Щодо інших підприємств (не пріоритетних) – заявки можуть розглядатися до 5 днів [4].

Після з'ясування усіх деталей її передають спеціально призначеним відповідальним фахівцям до однієї з приймаючих обласних адміністрацій. Підприємство може обрати одну із дев'яти запропонованих областей, а саме: Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку, Вінницьку, південні території Волинської і Рівненської областей. Наступний етап – безпосереднє контактування з фахівцями в областях. Разом з ними спільно шукають варіанти для розміщення виробничих потужностей, вирішують питання оренди, підключення мереж, розселення

персоналу і членів родин. Далі черга за логістами. Головним перевізником виступає АТ "Укрзалізниця" та АТ "Укрпошта". Вони відповідають за підвезення обладнання до залізничної станції, а також можуть виступати оператором. Така співпраця забезпечує оперативне проходження блокувань, оформлює транспортні накладні та інші документи, що дозволяють компенсувати підприємству витрати на транспортування. Після прибуття на нове місце, підприємство монтує обладнання, підключається до мереж, запускає роботу. Фахівці обласних адміністрацій сприяють і допомагають компанії у облаштуванні. Державна служба зайнятості додатково співпрацює з підприємством у питанні працевлаштування робітників, а Державна служба з питань праці консультує у сфері гарантій безпеки життя і здоров'я працівників [9].

Для прикладу, ТОВ "Компанія "Центр Лтд" також активно долучилася до даного процесу і консультує підприємства, які були змушені змінити місце дислокації із зони активних бойових дій на захід України. Фахівці безкоштовно надають підтримку підприємствам щодо вибору локації, узгодження їх технологічних процесів з вимогами законодавства з охорони праці, будівництва, екології та санітарного благополуччя.

Враховуючи ситуацію, що склалася в Україні та вкрай стислі строки для переміщення бізнесу, виділяють складнощі, із якими зіткнулися інтегровані компанії, а також самостійні підприємства. Виходячи із інфраструктурного забезпечення, можна виділити такі проблеми:

1) виходячи зі специфіки бізнесу, не всі майданчики придатні для запуску виробництва. Одні не підходять за площами, за їхнім станом, інші непридатні технологічно;

2) спостерігаються випадки, коли на одному майданчику немає можливості виконати весь цикл операцій і потрібно шукати опції, де їх здійснювати щоб забезпечити логістику між виробничими етапами консолідованого бізнесу. Тому інтегрована компанія змушена частину своїх потужностей вивозити до різних локацій;

3) важливою проблемою є постачання матеріалів для виробництва. Це спостерігається тоді, коли частина продукції виробляється лише на заводі, який перебуває в зоні бойових дій, а знайти аналоги в Україні немає можливості. У даній ситуації компанія починає шукати аналоги за кордоном, але це може призвести до подорожчання продукції, часто може не бути альтернатив, у такому випадку доводиться змінювати технологію;

4) вивезення обладнання та матеріалів доводиться робити в надзвичайно складних умовах, оскільки потрібно враховувати безпеку персоналу виробництва [1].

В умовах військового стану центральними та місцевими органами державної влади реалізовані численні заходи щодо стабілізації діяльності підприємницького сектору в Україні, організаційно-фінансової підтримки релокованого бізнесу, зменшення поточних і потенційних ризиків, загроз, прийнято низку законодавчо-нормативних документів, що передбачають якісні зміни, а саме:

1) Постанова КМУ № 305 від 17.03.2022 р. "Про особливості роботи акціонерного товариства "Укрпошта" в умовах воєнного стану", що регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки України і передається до Міністерства інфраструктури України. Держава потурбувалася, щоб процес прийняття пропозиції переміщення був максимально спрощеним, швидким та мало витратним. Щоб отримати право на релокацію підприємства, керівництву варто всього лиш подати заяву до Мінекономіки, й отримати відповідь протягом 5 наступних днів. Насамперед відомство розглядає заяви від виробників продуктів харчування, питної води, одягу, а також оборонно-промислового комплексу. Такий раціональний підхід дає змогу економити час, задовольняти першочергово нагальні потреби виробництв продукту першої необхідності, примножуючи разом ефективність роботи усіх ланок [3].

2) Розпорядження КМУ № 246-р від 25.03.2022 р, яке передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію [5].

3) Програма Міністерства економіки України з релокації підприємств, яка передбачає надання пакету державної підтримки щодо підбору місця розташування для потужностей підприємства, перевезення на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; відновлення логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту [4].

Також було прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави", головним з опрацювання якого був Комітет з питань економічного розвитку. Завданням зазначеного закону є пришвидшення запуску в безпечних регіонах України нових виробничих майданчиків для забезпечення перенесення виробництва з районів активних бойових дій.

Підприємства "Укрпошта" та "Укрзалізниця" здійснюють транспортування обладнання, виробничі перевезення повністю безкоштовно, забезпечуючи до того ж просте й безперешкодне проходження блокпостів. Фонд державного майна України допомагає з пошуком складів, приміщень для відкриття виробництва та офісів, а місцева влада займається розміщенням працівників, оперативним підключенням комунікацій, часто з пошуком нових працівників, ринків збуту, сировини тощо.

Проте слід зазначити, що деякі переміщені підприємства зіткнулися з гострою проблемою логістики постачання. Відновити попереднє було неможливо та не вигідно економічно. Тому Міністерство здійснило всі необхідні заходи щодо відновлення чи вирішення проблеми логістики постачання. Було створено спеціалізовані онлайн-платформи: для допомоги у пошуку регіональних постачальників – regerobka.org.ua; для координації виробників з військово-цивільними адміністраціями та міжнародними організаціями – Національна платформа продбезпеки України [10-12].

Стосовно податкового законодавства, то 15 березня 2022 року був прийнятий Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану". Основним стало коригування вимог можливості переходу на Спрощену систему оподаткування (ССО) для середніх та більшості великих підприємств. Було збільшено річний ліміт доходу для 3 групи з 7,5 млн. до 10 млрд. гривень. У другому пакеті ліміти прибрано повністю, а тепер будь-яка компанія може перейти на ССО; ставку єдиного податку було зменшено з 5% до 2%; знято обмеження на види економічної діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу) [2].

За ініціативи уряду здійснено також ряд інформаційно-організаційних заходів щодо підтримки та забезпечення функціонування релокованого бізнесу в Україні на центральному та регіональному рівнях (таблиця 1).

Згідно статистики Міністерства економіки України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, станом на 15 липня 2022 року за програмою релокації у безпечні регіони було переміщено 678 підприємств. З них 68% – відновили свою діяльність. Серед таких підприємств найбільшу частку складають підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (38,7%), переробної промисловості (33,1%), інформації та телекомунікації (5,9%), професійної, наукової та технічної діяльності (5,3%). Більшість релокованих підприємств перемістилися до Львівської (24,6%), Закарпатської (16,1%) та Чернівецької (11,4%) областей. Також бізнес переміщується до Тернопільської (7,6%), Дніпропетровської (7,4%) та Івано-Франківської (7,3%) областей. Певний відсоток розміщення у Вінницькій області.

Таблиця 1 – Інформаційно-організаційні заходи підтримки релокованого бізнесу в Україні

Рівень	Заходи
Центральний	1) розроблено інформаційні платформи з допомоги в релокації бізнесу (restartbusiness.in.ua), завданнями яких є гарантування швидкого процесу пошуку місць для відновлення бізнес процесів та налагодження прямих контактів між територіальними громадами і бізнесами, готовими до релокації; 2) уведено в дію безоплатну платформу щодо підтримки релокації бізнесу, яка призначена як для бізнесу, який подав заявки на релокацію, так і для підприємств, які мають наміри допомогти іншим з релокацією;
Регіональний	1) створено telegram-канал, основною метою якого є здійснення моніторингу потреб релокованого та у процесі переміщення бізнесу (Львівська область); 2) створено чат-бот для комунікації владних регіональних органів і релокованих підприємств (Закарпатська область); 3) створено платформу Save Business Now, предметом функціонування якої є інформаційна підтримка релокованого бізнесу (Івано-Франківська область).

Загалом, за даними Міністерства економіки України, 1 769 компаній подали заявки через платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації. Переміщення обладнання здійснюється потужностями "Укрзалізниці", "Укрпошти" або власними ресурсами (з компенсацією). При цьому, державна допомога надається не тільки на етапах фізичного перевезення та запуску підприємств на новому місці, але і одержання супроводу після відновлення їх діяльності. Співпраця держави та бізнесу проявляється у таких заходах: підбір працівників, налагодження взаємодії з постачальниками сировини та організація логістики, пошук нових ринків збуту продукції, в тому числі за кордоном [1].

Наприклад, у Львівській області розроблено Програму підтримки бізнесу на період воєнного стану, якою можуть скористатися, як релоковані з інших областей України підприємства, так і підприємці, які працювали в області до війни. За результатами реалізації Програми планується створити понад 2,5 тис. додаткових робочих місць, охопити 250 суб'єктів господарювання. Проте в інших областях Карпатського регіону не спостерігається активності щодо розробки регіональних програм підтримки бізнесу, які б сприяли релокації чи евакуації підприємств.

5. Висновки

Виходячи із вищезазначеного можна підсумувати, що сукупність наведених фактів підкреслює багаторазове позитивне втручання органів державної влади на благо економіки України під час воєнного стану. У цей важкий для держави час, українська спільнота об'єднується та з ще з більшою віддачею продовжує працювати. Надання допомоги та консультування українського бізнесу завжди було пріоритетом, адже підприємництво є основою подальшого розвитку та відбудови України. Об'єднання стейкхолдерів перед проблемою створює можливості для розвитку економіки та іміджу країни/регіону. Таким чином, шляхом взаємодії влади, власників бізнесу, представників місцевих органів самоврядування та всіх небайдужих спільними зусиллями дорожня карта відновлення України вже найближчим часом торкнеться без винятку кожної ланки галузевого комплексу країни.

6. Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

7. Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Міністерство Економіки України. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. 29 березня, 2022. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=ukUA&id=c9eb8166-51c6-4444-9ea7-51f714119a30&title=IzZoniBoiovikhDiiVRamkakhProgramiRelokatsiiPeremischeNo98-Pidprimstv>
2. Податковий кодекс України: Закон України від 15 березня 2022р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану : Постанова від 17 березня 2022р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>
4. Програма релокації підприємств. Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>.
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
6. Економіка й аналітика України. Видавничий дім «МЕДІА-ДК». URL: <https://biz.nv.ua/economics.html> (дата звернення: 23.05.2022).
7. Оленін А. Економіка їде на захід: як рятується українській бізнес від війни. LB.UA. URL: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryat

References

1. Ministry of Economy of Ukraine. There is a department of public relations and by mass medias. on March, 29, 2022. Available from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=ukUA&id=c9eb8166-51c6-4444-9ea7-51f714119a30&title=IzZoniBoiovikhDiiVRamkakhProgramiRelokatsiiPeremischeNo98-Pidprimstv>
2. Internal revenue code of Ukraine: A law of Ukraine is from March, 15 of 2022r. - № 2120-IX. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. About the features of work of joint-stock company «Ukrposhta» is in the conditions of the military state : A decision is from March, 17 of 2022r. - № 305. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>
4. Program of relokacii enterprises. Ministries of economy of Ukraine. Available from: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>.
5. About claim of plan of exigent measures on transferring in the case of necessity of production capacities of subjects of menage from territories, where battle actions are conducted ta/abo there is a threat of battle actions, on safe territory. Order of KМУ from March, 25 in 2022 № 246-p. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
6. Economy and analytic geometry of Ukraine. Publishing house of «MEDIAS-DK».- Available from: <https://biz.nv.ua/economics.html> (date of appeal: 23.05.2022).
7. Olenin A. Ekonomika rides westward: as rescued to Ukrainian business from war.

- [uietsya.html](#)
8. Стрикун Г. Релокація бізнесу на захід України: топ-регіони. Національна платформа малого та середнього бізнесу. 26 квітня, 2022. URL: <https://platforma-msb.org/relokatsiya-biznesu-na-zahid-ukrayiny-top-regiony/>
9. Теоретико-економічне підґрунтя реалізації завдань управління економікою України в умовах російської агресії / Р. В. Яковенко та ін. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 2. С. 58-66. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=8&w=%D0%86.%D0%92.%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA> (дата звернення: 24.05.2022).
10. Спеціалізована онлайн-платформа – URL: <https://pererobka.org.ua/>
11. Спеціалізована онлайн-платформа – URL: <https://dpss.creatio.com/Login/index.html?ReturnUrl=%2f>.
12. Спеціалізована онлайн-платформа – URL: <https://auction.e-tender.ua/#/register>
- LB.UA. Available from: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryat_uietsya.html
8. Strikun G. Relokaciya to business westward Ukraine: top-regions. National platform of small and middle business. on April, 26, 2022. Available from: <https://platforma-msb.org/relokatsiya-biznesu-na-zahid-ukrayiny-top-regiony/>
9. Teoretiko-economic subsoil of realization of tasks of management of Ukraine an economy in the conditions of Russian aggression / R. V. Yakovenko but other Investments: practice and experience. 2022. №2. S. 58-66. Available from: <http://www.investplan.com.ua/?op=8&w=%D0%86.%D0%92.%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA> (дата звернення: 24.05.2022).
10. Specialized on-line-platform – Available from: <https://pererobka.org.ua/>
11. Specialized on-line-platform – Available from: <https://dpss.creatio.com/Login/index.html?ReturnUrl=%2f>.
12. Specialized on-line-platform – Available from: <https://auction.e-tender.ua/#/register>